

ДООЧИЩЕННЯ НАСІННЯ РЕДИСКИ ДО ПОСІВНИХ КОНДИЦІЙ

Горбатовський О.М., викл.

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

Наведені результати досліджень можливості розділення редиски на модернізованій повітряно-решітній насіннеочисній машині з регульованим нахилом решіт та обґрунтовано вибір оптимальних параметрів для доочищення насінневого матеріалу основної культури до посівних кондицій

Постановка задачі. Однією з основних умов підвищення врожайності та якості овочевої продукції є формування високоякісного посівного матеріалу в процесі виконання післязбиральної обробки насіння. Однією з причин зниження якості насінневого матеріалу є травмування насіння під час збирання та сепарації вороху, а також накопичення великої кількості необробленого, або частково обробленого, матеріалу через недостатню кількість, або низьку продуктивність насіннеочисної техніки. Крім того, втрати повноцінного насіння у відходи знижують ефективність процесу сепарації.

При цьому, травмування насіння, що пов'язане з багатократними пропусками вихідного матеріалу через робочі органи насіннеочисних машин, призводить до погіршення його посівних властивостей та втрати стійкості до зберігання. Особливо гострою ця проблема є для існуючих, та доволі поширених у сільськогосподарських підприємствах, очисних машин з тихохідними решітними станами, які, маючи відносно високу продуктивність, не забезпечують доведення посівного матеріалу до кондиційних вимог державного стандарту [1]. Застосування великої кількості вузькоспеціалізованої очисної техніки вимагає значних витрат як на їх придбання, так і на обслуговування та утримання. Тому, використання модернізованих насіннеочисних машин з регульованим нахилом решіт [2] є особливо актуальним, як для підвищення ефективності процесу сепарації, так і для зниження собівартості продукції, оскільки проведення модернізації (конструктивних удосконалень) не потребує значних капіталовкладень.

Мета роботи. Дослідити можливість розділення насінневої суміші редиски на повітряно-решітно-трієрних насіннеочисних машинах з регульованим поздовжнім нахилом решіт.

Результати досліджень. Насіння редиски РН-1 (першої репродукції) сорту Богиня після попереднього очищення на пневматичному сепараторі з нахиленим повітряним каналом не відповідало кондиційному за чистотою та вмістом основної культури. Насінневий матеріал містив: 90,28% насіння редиски; 6,12% пошкодженого насіння основної культури; 3,16% мінеральних домішок; 0,16% (або 1620 шт/кг) насіння бур'янів і 0,28% органічних домішок у вигляді подрібнених стебел та суцвіть [3].

Згідно вимог державного стандарту [1] до посівного насіння, у кондиційному матеріалі редиски РН-1, вміст насіння основної культури має становити не менше 94,0%, а насіння інших культурних рослин та бур'янів – не мають перевищувати 0,2% кожного.

З метою встановлення можливості доочищення насіння редиски під дією повітряного потоку визначені аеродинамічні властивості компонентів насінневої суміші (рис. 1). Дослідження здійснювали на порційному парусному класифікаторі ППК-ВІМ виробництва МЗДК за традиційною методикою [4].

Аналіз варіаційних кривих залежності даного розподілу (рис. 1) для компонентів насінневої суміші від швидкості повітряного потоку дозволив встановити, що при швидкості $v_{п} = 3,1$ м/с без втрат насіння основної культури з вороху можна виділити: до 1,2% насіння редиски пошкодженої; 57,67% насіння щиріці звичайної; понад 30% насіння проса курячого; 21,52% насіння гречки березковидної; до 30% насіння мишію сизого; понад 86% насіння гірчака льонового; 72,15% насіння суріпки, а також майже 76,5% органічних домішок, але при цьому решта компонентів матеріалу, зокрема і всі мінеральні домішки, перейде у відібрану фракцію. За умов мінімальних втрат насіння редиски (до 2%) у відходах, при швидкості повітряного потоку $v_{п} = 4,25$ м/с, можна виділити до 4,8% мінеральних домішок, а при $v_{п} = 6,5$ м/с – лише 3,9%. Причому, в останньому випадку домішки будуть являти собою залишок, а решта матеріалу буде відібрана повітряним потоком у легку фракцію. При втратах щуплого та неповного насіння редиски до 2% є можливість, за швидкості повітряного потоку $v_{п} = 4,25$ м/с, відокремити у легку фракцію все насіння суріпки, а також майже в повному обсязі – насіння гречки березковидної та органічні домішки.

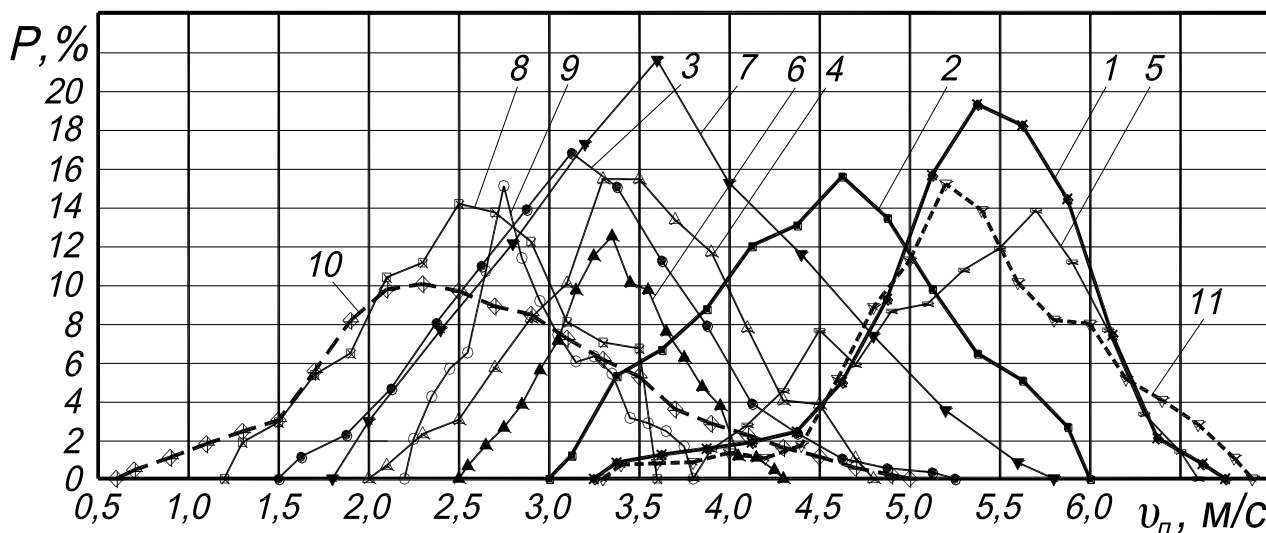

Рис. 1 – Варіаційні криві аеродинамічних характеристик компонентів насінневої суміші редиски сорту Богиня РН-1:

1 – насіння редиски; 2 – насіння редиски пошкодженої; 3 – насіння щиріці звичайної; 4 – насіння проса курячого; 5 – насіння берізки польової; 6 – насіння гречки березковидної; 7 – насіння мишію сизого; 8 – насіння гірчака льонового; 9 – насіння суріпки; 10 – домішки органічні; 11 – домішки мінеральні

Для виявлення можливості доочищення насінневої суміші редиски на решетах визначені розмірні характеристики компонентів, попередньо обробленої на пневмосепараторі суміші [3]. Результати досліджень наведені на рис. 2.

З рис. 2, *а* видно, що варіаційні криві ширини всіх компонентів перетинаються. При цьому, криві насіння проса курячого 4, берізки польової 5 та гречки березковидної 6 повністю накладаються на криву насіння основної культури 1. Єдина крива, що незначною мірою перекриває варіаційну криву редиски, є крива насіння щиріці звичайної 3. Найбільшого ефекту під час розділення за даною ознакою, при мінімальних втратах насіння основної культури (до 2%), можна досягти за умов застосування решіт з круглими отворами $\varnothing 1,6$ мм. На решеті з круглими отворами $\varnothing 3,6$ мм у сходову фракцію можна відокремити біля 6% органічних та 9,5% мінеральних домішок без втрат насіння основної культури.

Відповідно до рис. 2, *б*, варіаційна крива товщини насіння редиски 1 значною мірою перекривається лише кривими насіння берізки польової 5 та насіння гречки березковидної 6. Решта насіння бур'янів може бути повністю виділена на решеті з прямокутними отворами шириною 1,5 мм в проходову фракцію. При цьому, втрати насіння основної культури становитимуть на рівні 13%. На решеті з прямокутними отворами шириною 2,6 мм в сходову фракцію можна відокремити до 24% насіння берізки польової 5 та біля 4% насіння гречки березковидної 6 без втрат насіння основної культури.

Аналіз варіаційних кривих довжини компонентів суміші (рис. 2, *в*) показує, що в трієрному циліндрі з комірками $\varnothing 2,2$ мм можна повністю відокремити в жолоб насіння щиріці звичайної 3 та редиски пошкодженої 2, а також до 53% гірчака льонового 8 та до 78% суріпки 9 без втрат насіння основної культури. В циліндрі з комірками $\varnothing 4,5$ мм сходом з циліндра можна відокремити до 41% мінеральних і майже 12% органічних домішок, а також до 4% насіння проса курячого без втрат насіння основної культури.

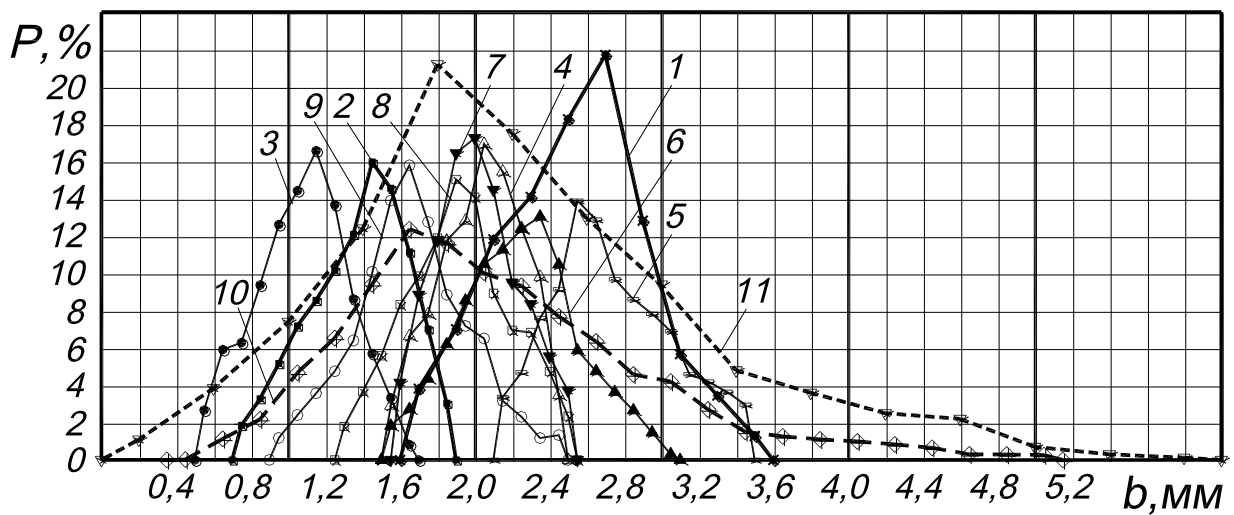
Аналізуючи технологічний процес розділення сипких матеріалів на різних очисних машинах [4, 5] виявлено, що основне їх очищення та сортування відбувається на підсівному решеті. За аналогією, для насінневих сумішей редиски, можна передбачити, що на цьому решеті в проходову фракцію має виділитися більша частина органічних та мінеральних домішок, а також насіння бур'янів та редиски пошкодженої.

На підставі досліджень аеродинамічних та розмірних характеристик компонентів насінневої суміші редиски, визначення оптимальних параметрів процесу сепарування досліджуваної насінневої суміші виконували на решеті з прямокутними отворами шириною 1,2 мм з метою забезпечення мінімальних втрат насіння основної культури. Решето встановлювали в решітному стані модернізованої насіннеочисної машини з можливістю регулювання його поздовжнього нахилу до горизонту.

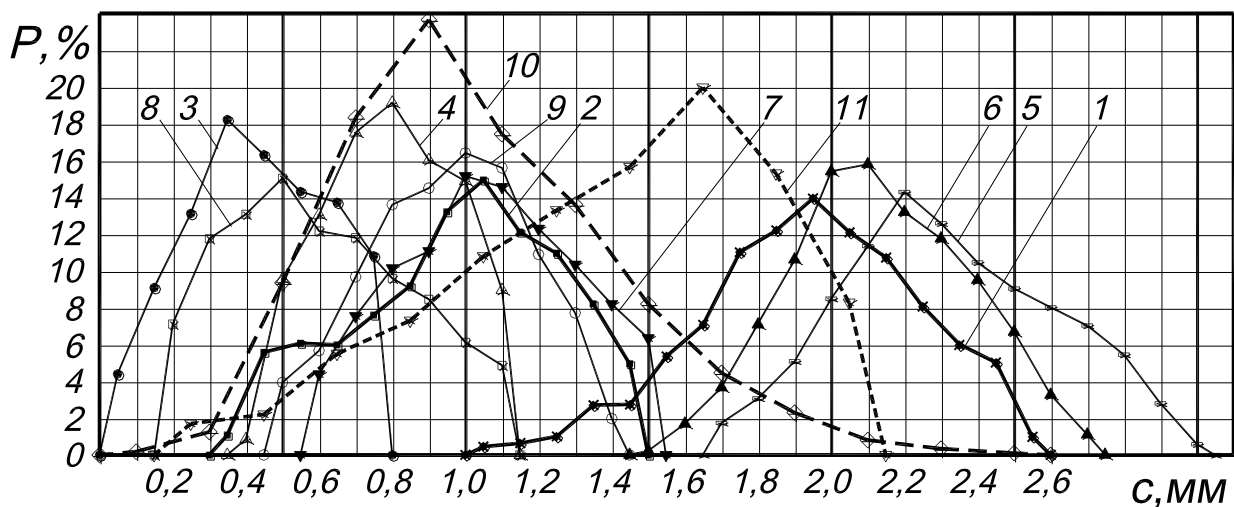
Рекомендованими параметрами для налагодження решітних станів насіннеочисних машин при сепарації дрібнонасінневих сумішей, в тому числі і

насіння редиски, ϵ : амплітуда коливань решітного стану $A = 18,0$ мм; частота коливань $\omega = 26 - 31$ с⁻¹; кут спрямованості коливань $\epsilon = 8,0^\circ$; кут нахилу опор-підвісів решітного стану $\beta = 2,0^\circ$; кут поздовжнього нахилу підсівного решета $\alpha_{\text{позд}} = 6 - 8^\circ$, середнє навантаження на одиницю ширини решета – $q_B = 33$ кг/(год·дм) [4, 5]. При цьому, для доведення посівного матеріалу до високих посівних кондицій вихідний матеріал насінневої суміші редиски, в більшості випадків, доводиться пропускати через решітний стан декілька разів.

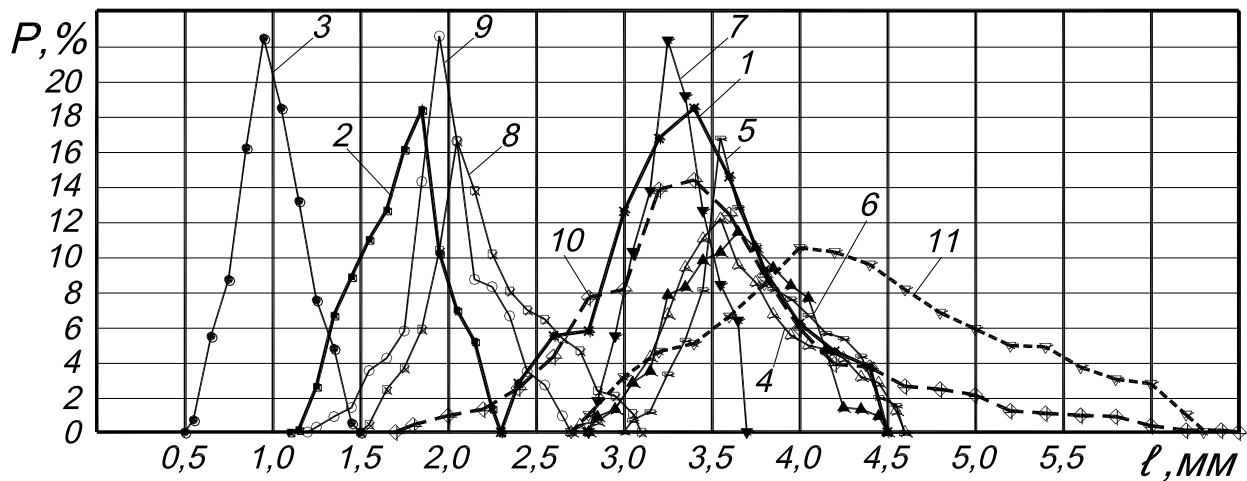
З метою зменшення трудомісткості післязбиральної обробки, а також травмування насіння основної культури прийняте рішення про зміну режиму роботи підсівного решета за рахунок регулювання кута його поздовжнього нахилу. Дослідження впливу зміни кута $\alpha_{\text{позд}}$ поздовжнього нахилу підсівного решета в межах від $2,0^\circ$ до $6,0^\circ$ проводили при середній частоті коливань решітного стану $\omega = 28,78$ с⁻¹ (діапазон частоти коливань складав 270 - 470 об/хв) та змінній подачі вихідного матеріалу $q_B = 34,52 - 43,44$ кг/год на дециметр робочої ширини решета.

а

б

6

Рис. 2 – Варіаційні криві розмірних характеристик ширини a , товщини b та довжини c компонентів насінневої суміші редиски сорту Богиня РН-1:

1 – насіння редиски; 2 – насіння редиски пошкодженої; 3 – насіння щиряці звичайної; 4 – насіння проса курячого; 5 – насіння берізки польової; 6 – насіння гречки березковидної; 7 – насіння мишю сизого; 8 – насіння гірчака льонового; 9 – насіння суріпки; 10 – домішки органічні; 11 – домішки мінеральні

Великі значення кута поздовжнього нахилу підсвітного решета, в тому числі і ті, що встановлені на машині базової комплектації $\alpha_{\text{позд}} = 6^\circ$, призводять до надмірного зростання швидкості руху матеріалу по решеті і зниження ефективності просівання компонентів прохідової фракції. Малі кути – знижують швидкість переміщення насіння та сприяють підвищенню просівання компонентів суміші крізь отвори робочої поверхні, але призводять до зменшення продуктивності сепарації. Результати досліджень впливу кута поздовжнього нахилу решета $\alpha_{\text{позд}}$, при сепарації насінневої суміші редиски сорту Богиня РН-1 на решеті з прямокутними отворами шириною 1,2 мм за середньої питомої подачі вихідного матеріалу – $q_B = 38,98$ кг/(год·дм), частоти коливань решітного стану – $\omega = 28,78$ с⁻¹, амплітуди коливань – $A = 18,0$ мм та кута спрямованості коливань $\varepsilon = 8,0^\circ$ на критерії ефективності оцінювання процесу сепарації, наведені на рис. 3. При цьому, в якості критеріїв оцінювання розглядали: W – вихід очищеного матеріалу в сходову фракцію; m_k – вміст насіння редиски у сходовій (очищеній) фракції; $D_{\text{пк}}$ – вміст пошкодженого насіння редиски в очищеній фракції; D_6 – вміст насіння бур'янів у сходовій фракції; η – засміченість очищеної фракції насінням бур'янів; $V_{\text{п}}$ – середню експериментальну швидкість переміщення матеріалу по решету.

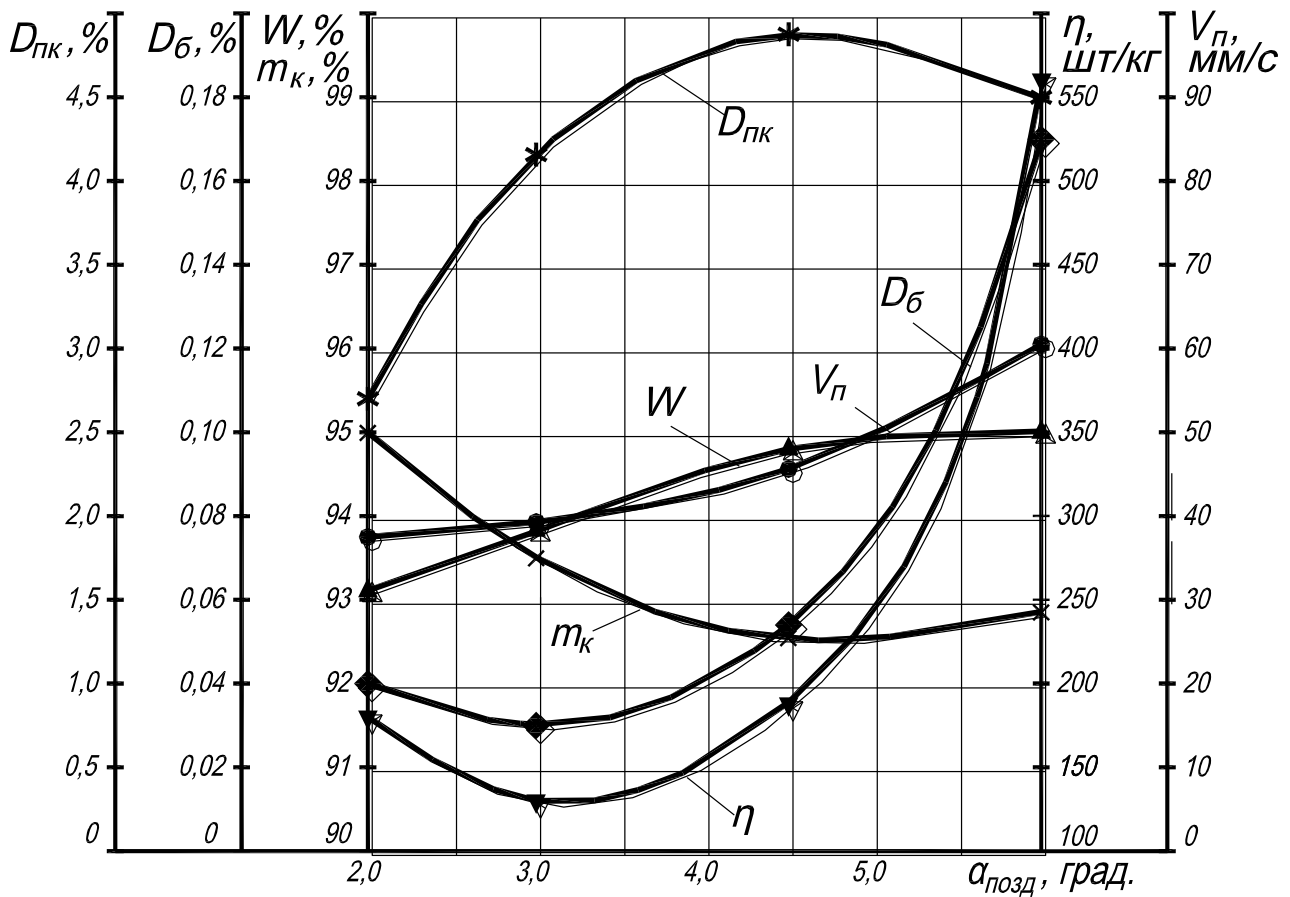

Рис. 3 – Вплив кута поздовжнього нахилу решета на критерії ефективності процесу сепарації насінневої суміші редиски сорту Богиня РН-1

Аналіз результатів досліджень (рис. 3) показує суттєвість впливу кута нахилу на ефективність розділення насінневої суміші редиски. Так, при нахилі решета $\alpha_{\text{позд}} = 6,0^\circ$ (згідно базової комплектації насіннеочисної машини) в очищеній фракції насіння бур'яну $D_{\text{б}}$ склало 0,17% (при вмісті у вихідному матеріалі 0,16%); пошкодженого насіння $D_{\text{пк}}$ – 4,5% (при вмісті у вихідному матеріалі 6,12%); а вміст насіння основної культури підвищився лише на 2,46%.

При зменшенні кута нахилу решета до $3,0^\circ$, кількість насіння бур'янів в очищеній фракції зменшилось більше, ніж у 5 разів, – до 0,03% від маси очищеної фракції, і склало 130 шт/кг. Насіння проса курячого та щириці звичайної повністю відокремились у проходову фракцію. При цьому куті вміст пошкодженого насіння редиски в очищеній фракції зменшився до 4,18%, а подрібнених стебел – більш ніж у 4 рази – до 0,06%. При цьому, вихід очищеної фракції знизився до 93,83%.

Подальше зменшення поздовжнього нахилу решета суттєво знижує середню швидкість переміщення матеріалу по решету, що погіршує якість просівання матеріалу в цілому. Проте, в цьому випадку, створюються сприятливі умови для просівання пошкодженого насіння редиски. В очищеній фракції її вміст знизився до 2,74%, тобто більш ніж у 2 рази порівнянно з вихідним матеріалом. Умови ж для просівання насіння бур'янів дещо погіршилися порівнянно з нахилом решета $\alpha_{\text{позд}} = 3,0^\circ$. Так, при $\alpha_{\text{позд}} = 2,0^\circ$

вміст бур'янів збільшився до 180 шт/кг, причому насіння проса курячого в ньому складало 40 шт/кг, що становить майже 60% від їх вмісту у вихідному матеріалі.

Висновки. Дослідження аеродинамічних та розмірних характеристик засвідчили, що в пневматичних сепараторах повністю відокремити досліджувані компоненти неможливо. Найбільш ефективного відокремлення зазначених домішок та насіння бур'янів від насіння основної культури можна досягти на решетах з прямокутними отворами шириною 1,2 мм.

Встановлення решета з поздовжнім нахилом в межах рекомендованих значень ($6-8^\circ$) не забезпечує ефективної сепарації насіннєвих сумішей редиски. Оптимальним кутом поздовжнього нахилу решета для якісного очищення редиски від насіння бур'янів (проса курячого, щиріці звичайної, мишію сизого та інших) є $\alpha_{\text{позд}} = 3,0^\circ$. Для відокремлення пошкодженого насіння редиски та його сортування більш ефективно встановлення решета під кутом $\alpha_{\text{позд}} = 2,0^\circ$, але при цьому продуктивність сепаратора зменшується від 20 до 50%, в залежності від засміченості вихідного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт України. Насіння овочевих, баштанних, кормових культур сортові та посівні якості. Технічні умови. ДСТУ 7160:2010. – Видання офіційне: Код УКНД 65.020.20. Введено 01.07.2010 р. – К.: Держспоживстандарт України, 2010. – 16 с.
2. Горбатовский А.Н. Влияния угла наклона решет тихоходных колеблющихся решетных станов на качество сепарации семенных смесей проса // Материалы Международной научно-практической конференции молодых ученых «МОЛОДЕЖЬ И ИННОВАЦИИ-2009» в 2-х частях. – Ч. 2. – Горки: БГСХА (Беларуссия), 2009. – С. 38-40.
3. Бакум М.В., Кречот М.М. Дослідження впливу основних параметрів пневматичного сепаратора на якість очищення насіння редиски // Сільськогосподарські машини: Зб. наук. ст. – Вип. 18. – Луцьк: Ред.-вид. відділ ЛНТУ, 2009. – С. 14-19.
4. Кожуховский И.Е. Зерноочистительные машины. Конструкции, расчет и проектирование. – Изд. 2-е, перераб. – М.: Машиностроение, 1974. – 200 с.
5. Гладков Н. Г. Зерноочистительные машины. – Л.: УПП Ленсовнархоз, 1961. – 368 с.

Аннотация

ДООЧИСТКА СЕМЯН РЕДИСА ДО ПОСЕВНЫХ КОНДИЦИЙ

Горбатовский А.Н.

Приведены результаты исследований возможности разделения редиса на модернизированной воздушно-решетной семяочистительной машине с регулируемым наклоном решет и обосновано выбор оптимальных параметров для доочистки семенного материала основной культуры до посевных кондиций.

Abstract

THE ADDITIONALLY SEPARATION OF RADISH SEED TO THE SOWING STANDARDS

Horbatovsky O.

The results of possibility researches of radish division are expounded on the modernized air-sieve separator with the managed inclination of sieves and the choice of optimum parameters is grounded for the additionally separation of basic culture seed material to the sowing standards.